

SWAP İŞLEMLERİNİN MUHASEBE ve VERGİSEL AÇIDAN ANALİZİ

Burçin ACAR (*)

1 - GİRİŞ

İşletmeler, aktif ve pasiflerini organize etmek ve etkin bir risk yönetimi sağlamak amacıyla ulusal veya uluslararası sermaye piyasalarında kullanılan türev ürünlerinden (derivative product), futures (organize borsalarda dönülemez vadeli işlemler), forward (organize olmayan borsalarda teslim amaçlı vadeli işlemler), opsiyon (dönülebilir vadeli işlemler) ve swap (bankaların aracılık yaptığı vadeli değiş-tokuş, takas ya da trampa işlemleri), yararlanmaktadırlar.

Bir risk yönetim tekniği olan swap işlemleri iki tarafın da bir varlık veya yükümlülüğe bağlı olan nakit akışını aralarında değiştirdikleri işlemlerdir. Örneğin on yıllık sabit faizli borca sahip bir firma ile benzer ancak dalgalı faizli borca sahip bir firma birbirlerinin yükümlülüklerini swap sözleşmeleri vasıtasıyla değiştirebilmektedirler. Swap işlemlerinde amaç, faiz oranları ile döviz kurlarındaki değişimler sonucunda ortaya çıkan riskleri en aza indirmektir.

Ancak ülkemizde olduğu gibi swap işlemleri yetersiz yasal düzenlemeler ile uygulanma olanağı bulunduğu, vergi peçelemesi amacıyla kullanılmakta ve vergisel kayıplara neden olabilmektedir.

Çalışmanın birinci bölümü swap işlemlerinin, tanımı, tarihçesi ve swap türlerine ayrılırken ikinci bölüm Türkiye'deki uygulama alanları, güncel veriler ve muhasebe işlemlerine ayrılmıştır.

2- SWAP İŞLEMLERİNİN TANIMI ve UYGULAMA ALANLARI

2.1- Swap İşlemleri

Günümüzün modern ekonomileri swap, forward, futures ve opsiyon gibi türev ürünleri risk yönetimi ve alternatif finansman yolları olarak geliştirmiş ve beklenmedik değişimlere karşı koruma sağlamayı amaçlamıştır. Ancak spekülasyon amaçlarıyla da kullanılabilen bu tarz türev ürünleri, riski ortadan kaldırmamakta, riski riskten daha az kaçınanlara devretmektedir. Riskliliğin düzeyi de kazancı belirlemektedir.

(*) Vergi Denetmen Yardımcısı

İngilizce'de sözlük anlamı değişim, kaydırma, takas, trampa olan 'swap' bir veya birden fazla forward sözleşmesine¹ dayanan, iki taraf arasında önceden belirlenen ve gelecekte bir tarihte nakit akışlarının karşılıklı olarak değişimini sağlayan işlemlerdir. Swap işlemlerde bir spot bir de vadeli işlem veya spot işlemlere ilaveten vadeleri farklı iki forward işlem olabilir. Diğer bir ifadeyle swap; döviz kurları ve faiz oranları riskine karşı geliştirilen, fon kullanıcılarına farklı piyasalardaki uygun fonlara erişebilme, bu fonların uygun kullanımını sağlama, riski azaltma ve sabit faizli bir fonu değişken faizli bir fona değiştirme imkanı veren finansal bir tekniktir².

Yukarıdaki detaylı açıklamaların ardından swap işlemleri ile ilgili olarak daha sade bir tanım yapılacak olursa: Belirli bir miktar ve nitelikteki para, döviz, altın, mali araç, alacak, mal gibi varlıklarla; yükümlülüklerin, önceden belirlenen fiyat ve koşullara göre, gelecekteki bir tarihte ve banka şeklinde organize olan bir piyasada takasını kapsamına alan vadeli işlemler olarak tanımlanabilir³.

2.2- Swap İşlemlerinin Tarihsel Gelişimi

Ekonomik hareketlerin yoğun olarak yaşandığı günümüz dünyasında globalleşme ile birlikte uluslararası finansal ilişkilerin birbirine daha bağımlı hale gelmesi ve teknolojiye hızlı gelişmelerin ülkeler arasındaki fiziksel sınırları ortadan kaldırması para ve sermaye piyasalarını hızlı bir

entegrasyona doğru iterken, mali piyasalardaki ürün çeşitliliği de sürekli olarak artmıştır. Swap işlemleri de, bu entegrasyon sürecinin ve gelişmelerin bir ürünüdür.

1929 Büyük Buhranından sonra yaşanan sıkıntılı dönemin ardından, döviz kurlarındaki stabilitenin en önemli garantörü olan Bretton Woods sisteminin de terk edilmesi piyasalardaki sabit kur sistemi yerini dalgalı kur sistemine bırakmıştır. Döviz piyasalarındaki dalgalanmayı, para piyasalarındaki faiz oranları dalgalanmaları takip etmiş ve bu durum firmaların daha yüksek risk oranları ile faaliyet göstermelerine neden olmuştur. Ancak yüksek risklilik işletmelere daha yüksek getiri olanakları sunmuştur. Daha yüksek getiriye daha düşük riskle elde etme çabaları swap ve swap tarzı (futures, forwards, hedge, opsiyon) türev ürünlerin gelişimini sağlamıştır.

Bu gelişmelere ilave olarak globalleşme sürecinin son elli yılı içerisinde yaşanan hızlı entegrasyon süreci finansal piyasaların tek bir pazar içinde çalışmasını sağlamayı amaç edinmiştir. Bu entegrasyon sürecini gerçekleştirmenin temel koşulu ise ülkelerin sermaye hareketleriyle kambiyo rejimine uyum göstermelerini sağlayacak finansal araçlar yaratmaktan geçmektedir. Bu nedenle finansal hizmetlerin artması, döviz kurlarının ve faiz oranlarının aşırı değişkenliği, sermaye piyasalarının arbitraj imkânının artması ve telekomünikasyondaki gelişmeler bu tarz yeni finansal araçların gelişimini ve kullanımını artırmıştır. Gelecek işlemleri arasında ifade edilen swap gibi

¹ Forward Sözleşmeleri: Gelecekteki bir tarihte (vadede) teslimi söz konusu olacak belirli bir miktardaki dövizin kuruunu yada ileride alınacak belirli bir para piyasası pozisyonunu (mevduat veya krediye) uygulanacak faiz oranını bugünden sabitleyen sözleşme.

² BAL: 2001, S.149

³ Örtten, Remzi ve İpek Örtten: 2001, S.312

futures, forwards ve opsiyon tarzı 'türev' mali araçlar gelişmiştir. Swapların kullanımı ise 1980'li yıllarda önemli bir gelişme göstererek günümüzde de en çok kullanılan vadeli işlem piyasası araçlarından biri olmuştur. 1980'li yılların başında ortaya çıkan swap piyasaları, büyük bir hızla büyüyerek, 1984 yılında 75 milyar dolardan 1988 yılında 500 milyar dolara ulaşmıştır.⁴

Swap piyasasının gelişiminin en önemli nedeni, swapların bir para piyasası aracı olmaktan çıkarılarak, işletmelerin fon ihtiyaçlarını karşılamayı sağlayan alternatif bir kredi piyasası aracı haline gelmesidir.

2.3- Swap İşlemlerinin Türleri

Çok sayıda swap işlemi olmasına karşın günümüzde en çok kullanılan iki swap türü bulunmaktadır. Bunlar; currency swap (döviz swabı) ve interest rate swap (faiz swabı) tir. Temelde her iki işlem de tarafların karşılıklı nakit değişimine dayanmaktadır.

Dünyada en fazla kullanılan döviz ve faiz swapları olmasına karşın bu sınıflamaya varlık ve aktif para swapları ilave edildiğinde aşağıdaki sınıflandırmaya ulaşmak mümkündür;

1. Interest rate swap (Faiz swabı)
2. Cross currency interest rate swap (Çapraz faiz swabı)
3. Currency swap (Döviz swabı)
4. Forward start swap (Gelecek tarihli swap)
5. Delayed start or deferred swap (Gecikmeli swap)
6. Swaption (Opsiyonlu swap)
7. Plain vanilla swap (Düz swap)
8. Flayered interest rate swap (Karma özellikli faiz swabı)

- 8.1. Amortizing swap (Azalan bakiyeli swap)
- 8.2. Accreting swap (Artan bakiyeli swap)
- 8.3. Seasonal swap (Mevsimsel swap)
- 8.4. Rollar coaster swap (Dalgalı anapara swabı)
- 8.5. Off-Market swap (Dalgalı faiz swabı)
- 8.6. Basis swap (Basis swap)
- 8.7. Yield curve swap (Getiri eğrisi swabı)
9. Flavored currency swap (Karma özellikli para swabı)
- 9.1. Fixed to fixed swap (Sabit faizden-sabit faize swaplar)
- 9.2. Floating-to fixed swap (Değişken faizden-sabit faize swaplar)
- 9.3. Fixed-to floating (Sabit faizden değişken faize)
10. Commodity swap (Mal swap)
11. Equity swap (Hisse senedi swap)
12. Extention swap (Uzatmalı swap)
13. Zero-coupon swap (Sıfır kupon swap)
14. Multi-Legged swap (Çok bacaklı swap)

Swap piyasaları diğer piyasalara göre, yatırımcıların diğer mali araçlarla karşılanamayan isteklerinin bu piyasadaki kolaylıkla karşılanabilir olması ve ürün çeşidinin çok daha fazla olması bu piyasayı daha özellikli hale getirmektedir. Swap piyasası şirketlerin, bankaların hatta devletlerin veya portföy yöneticilerinin son derece çeşitlilik arz eden isteklerini aktif ve etkili bir şekilde karşılama imkanına sahiptir. Bu nedenle de yeni swap çeşitleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu piyasada faaliyet gösteren bankalar ve diğer kuruluşlar, müşterilerinin swap isteklerini karşılayabilmek için oldukça farklı yöntemler geliştirmişlerdir.⁵

⁴ KIRIM: 1991, S.30

⁵ Dülger ve Önal: 1992, S.55

Makalede, yaygın olarak kullanılan iki swap türü; faiz ve döviz swapları ile özellikli bir yapı arz eden swaption (opsiyonlu swap) detaylandırılmıştır.

2.3.1- Faiz Swapları

İlk olarak 1980 yılında uygulanan faiz swap işlemleri işletmelere kredi temin ettikten sonra, bu kredilerin faizlerini arzu ettikleri biçimde ödeme imkanı sağlamaktadır. Faiz swap işlemlerinin hızlı gelişme nedeni, swap yapan her iki tarafın da bu işlem sonucunda kredilerinin maliyetlerini ucuzlatabilmeleri veya kendi lehlerine sonuç yaratabilmeleridir. Faiz swap işlemini para swapından ayıran en büyük farklılık, faiz swap işleminde anaparanın ne başlangıçta, ne de vade sonunda değiştirilmemesidir. Sadece faizler karşılıklı olarak değiştirilir. Bu nedenle, risk yalnız faiz ödemeleri için geçerlidir.

Faiz swapları, kredibilitesi farklı iki firma arasında aynı ya da eş tutarda, fakat faiz koşulları değişik olan borçlarının gerektirdiği faiz ödemelerini belli süre değiştirmeleri şeklinde yapılmaktadır⁶. Genelde aynı veya eş değerli tutarlar ile aynı vadedeki borçların faizleri değiştirilmek suretiyle faiz swapı yapılmaktadır. Faiz swapında anaparanın ne başlangıçta ne de vade sonunda değiştirilmemesi faiz swapını para swapından ayıran en önemli farktır. Sadece faizler karşılıklı olarak değiştirilmekte ve böylece risk de sadece faiz ödemeleri ile sınırlandırılabilir. Faiz swapının para swapına göre uluslararası piyasada daha çok kullanılmasının sebebi de budur⁷.

Kredi değerliliği yüksek olan banka ve işletmeler portföylerine esneklik kazandırmak için değişken faizli kredileri tercih etmekte, kredibilitesi düşük olan işletmeler ise temin ettikleri değişken faizli kredileri kredibilitesi yüksek olan işletmelerin sabit faizli kredileriyle değiştirebilmektedirler (swap işlemi). Diğer yandan girişimciler ya da spekülörler de başka ülkelerdeki para piyasalarında yapılan yatırımlardan, daha yüksek getiri beklediklerinde o ülkelerde swap yapmaktadırlar.

Faiz oranı swapına başvurulma nedenlerinden bir diğeri de, sabit faizle borçlanma olanakları düşük olan ülkelerin ellerindeki sabit faizli tahvillerin bulunan kredibilitesi yüksek borçlularla faiz swapına giderek, değişken faizli borçlarını sabit faize çevirmek istemeleridir⁸.

2.3.2- Döviz Swapları

Döviz swapında taraflar önceden anlaştıkları oranda ve koşullarda belirli miktarda döviz değıştirirler. Uluslararası finansta kullanılan bu yöntem, temelde Amerikan şirketleri ile İngiltere'deki şube kuruluşlar arasındaki fon transferinden kaynaklanmıştır. İlk defa Banker Trust Co. tarafından 1981 Temmuz'unda düzenlenen karşılıklı paralarda sabit faizden değişken faize borç kaydırılırken anaparalar da değiştirilerek uygulanmıştır⁹.

Para swapı da denilen bu swap türünde, diğeri bir uygulama örneği 1982 yılında IBM ile Dünya Bankası arasında gerçekleştirilen ve sabit faizli DM ve İsviçre Frankı borçlarının, Dünya Banka-

⁶ Ceylan: 1998, S.180

⁷ Norman: 1998, S.41

⁸ Kırım: 1991, S.34

⁹ Ceylan: 1998, S.187

sı'nca Euro bond ihraç edilerek sağlanan US Dollar borcu ile swap edilmesini içeren anlaşma olmuştur¹⁰.

Döviz swapı temelde iki tarafın iki ayrı para birimi üzerinden mevcut yada alacağı tahmin edilen borçlarını veya alacaklarını değiştirmeye razı olmaları da denilebilir. Bu durumda birinci taraf karşı tarafın borçlarını öderken diğer taraf da bu tarafın borçlarını ödemektedir. Diğer bir tanımla da döviz swapı, genellikle anapara ödemelerini içeren önceden belirlenmiş kurallar ve süreler içinde iki tarafın belirli miktarda iki farklı para biriminin trampası ve belli bir vade sonunda geri alması konusunda anlaşmaya vardıkları finansal bir işlemdir¹¹.

2.3.3- Swaption (Opsiyonlu Swap)

Swaption, swap sözleşmesinin opsiyon işlemine bağlanması olarak tanımlanabilir. Swaptionda, taraflardan birine önceden belirlenen özelliklerde gelecekteki bir tarihte, opsiyon sözleşmesini elinde bulundurana swap anlaşmasına girme, var olan bir swap sözleşmesini sona erdirmeye veya vadesini uzatma hakkı veren işlemlerdir. Bu tür işlemler gerek opsiyon işlemlerinin özelliklerini gerekse de swap işlemlerinin özelliklerini taşır.

2.4- Swap İşlemlerinin Özellikleri

Genellikle orta vadeli işlemler olan swapların vadelerinin uzun ya da kısa olması da mümkündür. Resmi ve organize bir piyasası bulunmayan swap işlemlerinin belirli bir standardı bulunmamaktadır. Swap, iki farklı vadede yapılan alı ve

satış aracılığı ya da zıt yönlü ve farklı para cinsindeki varlıkların para piyasalarındaki işlemleriyle ileri vadeye taşınmasıdır¹².

Swap işlemleri, farklı kuruluşların farklı finansal piyasalardaki, farklı kredi değerliliklerine bağlı olarak, farklı kredi şartları ile karşı karşıya kalmaları ve bu farklılıklardan swap işlemine taraf olanlardan her birinin yararına olacak şekilde sonuç sağlayan işlemlerdir. Diğer yandan, finansal piyasaların kurumsal ve yapısal açılardan farklılık göstermeleri, swap işlemlerinden yararlanma olanaklarını özendirilmektedir.

Swap işlemleri, ülkelerin ödemeler bilançosunda meydana gelebilecek geçici açıkların finansmanında kullanılabilir gibi, ulusal paranın değer kaybı dönemlerinde spekülasyon nedenleriyle oluşacak kaçışların da önlenmesinde faydalanılabilir. Ülke parasının serbest dalgalanma koşullarında iken değerinin düştüğü (devalüe edildiği) dönemlerde spekülasyoncular, daha güçlü para birimlerine yönelmektedirler. Bu durumda, swap işlemleri kullanılarak güçlü para birimleri elde tutulur ve bu paralar merkez bankasının piyasaya müdahalelerinde kullanılabilir. Bu şekilde spekülasyon hareketleri önüne geçilebilir. Spekülasyon hareketleri önüne geçildikten sonra, güçlü para birimleri iade edilerek ve ulusal paralar geri alınır.

Swap işlemleri, krediden farklı olarak, son derece hızlı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Uygulamada genellikle telefonla kurulan bağlantılar, daha sonra faksla teyit edilmektedir. Böylece, kısa sürede anlaşma yapılmakta ve maliyetler önemli ölçüde düşürülmektedir.¹³

¹⁰ Chambers: 1998, S.132

¹¹ Bal: 2001, S.149

¹² Swap işlemlerinde genellikle süre 3-10 yıl arasında değişmekle birlikte bu süre daha kısa ya da uzun olabilmektedir.

¹³ VARLIK: 1986, S.26

2.5- Swap İşleminin Tarafları ve Aşamaları

Herhangi bir nedenle belirli bir riskten kurtulmak veya var olan riskin yönünü değiştirmek için yapılan swap anlaşmaları tarafların işlemlerine yönelik iradelerini açıkça belirttikleri sözleşme ile meydana gelir.

Swap işlemlerindeki değişime konu ödemeler; anapara, faiz ya da ikisi de olabilmektedir. Yani swap, iki taraf arasında yapılan faiz veya anapara ödemelerinin, koşullarını önceden tespit eden ve standart koşullarda değişimi sağlayan mali bir işlemdir. Swapta bir para birimi başka bir para birimi ile aynı gün içerisinde değiştirilmektedir. Ancak, vadeli bir işlem çeşidi olan swaplarda satılan para birimi gelecekteki bir mali işlemdir.¹⁴

Swap anlaşmaları tarafları tüm tüzel ve gerçek kişiler olabilmektedir. Ancak bir tür riskten korunma yöntemi olan swap işlemleri, ağırlıklı olarak risk algılayıcıları tarafından kullanılmaktadır. Diğer yandan bu işlemlerin taraflarından biri, spekülasyon amaçlı faaliyet gösteren birimlerden de olabilmektedir.

Herhangi bir nedenle belirli bir riskten kurtulmak veya var olan riskin yönünü değiştirme arzusu içinde olan taraflar, bu tür işlemleri yapmaktadır. Spekülasyon amaçlı olarak bu işlemleri yapanlar ise swap işlemlerinden kar elde etmeyi arzulamaktadırlar.

Swap sözleşmeleri, tarafların işlemlere yönelik iradelerini açıkça belirttikleri bir sözleşme ile oluşturulmaktadır. Genellikle taraflardan biri doğrudan bir banka olabildiği gibi, bazen bankalar tarafları bir araya getiren aracı kurumlar da olabilmektedir.

İşlem üç aşamalı bir süreçten oluşmaktadır. İlk aşamada, iki taraf anaparaları anlaştıkları kur üzerinden değiştirmektedirler. İkinci aşamada, faizlerin swap süresi içinde periyodik olarak ödemesi (ya da takası) yapılmaktadır. Üçüncü aşamada ise, taraflar vade sonunda anaparalarını birbirlerine iade etmektedirler¹⁵.

Swap, belirlenen vadeye göre şartlara uymayı karşılıklı olarak kabul eden, en az iki tarafın varlığını gerektirmektedir. Swap işlemlerinin koşulları, tarafların ticari ihtiyaçları, döviz kontrolleri ve çeşitli hukuksal düzenlemelere göre değişebilmektedir. Swap işlemleri için yapılan sözleşmelerde genellikle düşük miktarlarda nakit ödenmekte ve taraflara swap işlemi yapma imkanı sağlayan bankalar (broker veya dealerlar) tarafları bir araya getirerek sözleşmeleri tamamlamaktadır.

Son olarak günümüzde swap işlemlerinin en önemli aktörleri bankalardır. Çünkü bankalar, swap işlemlerini nihai kullanıcıları olup ayrıca aracı (broker, dealer) rolü üstlenmektedirler. Bunun yanı sıra yasal sınırlamalardan kaynaklanan yüksek maliyetlerin düşürülmesinde ve faiz-fon çeşitliliği ile farklı kaynaklara dayalı fırsatlardan yararlanarak kar elde ederler ve bu tarz türev ürünleri kullanarak risk yönetiminin etkinleştirilmesini sağlarlar. Sayılan bu nedenler 1980'li yılların sonundan itibaren bankaların swap piyasalarındaki faaliyetlerini genişletmiştir.

2.6- Swap İşlemlerinde Fiyatlama

Swap fiyatlaması, sabit faizle borçlanma maliyeti, değişken faizle borçlanma maliyeti ve kredi değerliliği ile ilgili piyasa şartlarına bağlıdır. Finansal piyasalarda swap kotasyonları arz ve talep dengesine bağlı olarak oluşmaktadır.

¹⁴ CERAN: Nisan 1991/2, S.21

¹⁵ Mengütürk: 1995, S:110

2.7- Swap İşlemleri İle Diğer Türev İşlemleri Arasındaki Farklar

Temelde hepsi de türev ürün olan ve daha ziyade risk yönetimi ve finansman sağlama amacı ile kullanılan swap, forwards, futures ve opsiyon işlemleri arasında bazı farklar bulunmaktadır. Bu farklar özetle;

- Swap işlemleri ile ilgili olarak kamu tarafından düzenlenen hukuki dayanaklar çok sınırlı yada bulunmamakla birlikte, futures ve opsiyon işlemlerinde düzenli piyasalarda işlem gördükleri için, bu işlemlerin nasıl yapılacağı konusunda ayrıntılı düzenlemeler bulunmaktadır.

- Swap sözleşmelerinin standart bir tipi bulunmamakta ve sözleşmeler, tarafların talepleri doğrultusunda oluşturulmaktadır. Futures veya opsiyon tipi sözleşmeler ise organize piyasalarda standart sözleşmelere bağlı olarak yapılan işlemlerdir.

- Swap sözleşmelerinin belirli bir standarda sahip olmaması ve organize borsalarda işlem görmemesi nedeniyle ikili bir niteliğe sahip olup, kamuya açık olmadığından daha dar bir kapsama sahiptir ve bu da işletme sırlarının saklanması hususunda etkinlik sağlamaktadır. Ancak futures ve opsiyon işlemlerinin kamuya açık niteliği ticari sırların saklanmasını olanaksızlaştırabilmektedir.

- Swap işlemlerinde vadeler tarafların talebine bağlı olarak belirlenmektedir. Genellikle orta vadeli olan swap sözleşmelerine göre diğer türev ürünlerinin vadesi kısadır (Örneğin swap sözleşmeleri 3 yıl ile 9 yıl arasında değişen vadelerle yapılırken, futures sözleşmeler ise 3 ay ile 3 yıl arasında değişen vadelere sahip olmanın yanı sıra, ağırlıklı olarak 9 aylık işlemler yapılmaktadır).

- Swaplarda spekülasyon amaçları daha az etkili ve daha az başvurulan bir yöntem iken futures

ve forwardda riske karşı korunmanın yanında, spekülasyon amaç ön plana çıkmaktadır,

- Swap işlemlerinde taraflardan her biri, değişen oranda, kazanç sağlayabilmektedirler. Ancak futures ve forward işlemlerinde taraflardan birisi kazanç sağlarken diğeri zarara uğrayabilmektedir,

- Swap işlemlerine bir banka aracılık ederken, futures işlemleri organize borsalara ihtiyaç duyarken aracısız gerçekleştirilmektedir.

- Bazı swap türlerinde (faiz swaplarında olduğu gibi) sonsuz sayıda swap işlemi yapma imkanı vardır. Bu da swapın, diğer türev ürünlere göre, daha fazla ihtiyaca cevap verecek ölçüde çeşitli bir yapıda olduğunu göstermektedir¹⁶.

2.8- Swap İşlemlerinin Risk ve Faydaları

Swap işlemleri faydalarının yanında bazı riskleri de bünyelerinde barındırmaktadır. Bu işlemler doğru kullanılmadığı takdirde işletme aleyhine sonuçlar da meydana getirebilmektedir. Swap işlemlerinin risk ve yararları şu şekilde sıralanabilir.

Riskleri;

- Faiz ve kur riski tamamen ortadan kalkmamaktadır.

- İşlemler resmi ve organize piyasalarda yapılmamaktadır.

- İşlemler ve sözleşmeler belirli bir standarda bağlanmamıştır.

Yararları;

- Firmalar, fonlama maliyetlerini azaltabilirler.

- Etkin bir aktif ve pasif yönetimi sağlayabilir.

- Mevcut kredibilite ile kredi kullanma maliyetinin altında bir maliyetle fon imkanı sağlar.

- Farklı vadelerle sözleşme imkânı sağlar.

Ticari sırları korumaya imkân verir.

¹⁶ Chambers, 1998:124

3- TÜRKİYE'DE SWAP SÖZLEŞMELERİNİN UYGULANIŞI, VERGİSEL AÇIDAN DEĞERLENDİRME ve MUHASEBE İŞLEMLERİ

3.1- Türkiye'de Swap İşlemleri ve Hukuki Değerlendirme

Türkiye'de swap işlemleri önemli boyutlara ulaşmakla birlikte, kullanılmakta olan finansal araçlar arasında yerini 1990'lı yılların başında almıştır. Türkiye Bankalar Birliği verilerine göre Türkiye'de swap işlemleri ağırlıklı olarak, bankaların döviz kuru pozisyonlarını dengelemek ve faiz oranları için yapılmaktadır. Ayrıca ulusal bankalarımız swapı aktif getiri oranlarını yükseltmek, kaynak kullanım maliyetlerini düşürmek, risk yönetiminde etkinlik sağlamak amacıyla ve arbitraj işlemlerinde de kullanılmaktadır.

Türkiye'nin mevcut hukuk mevzuatında swap işlemlerine yönelik olarak özel bir hüküm bulunmadığından, swap sözleşmeleri menkul kıymet olarak nitelendirilmemektedir. Ancak Borçlar Kanunu'nun 19. madde hükmü uyarınca swap; bir sözleşmenin konusunun, kanunun gösterdiği sınırlar içinde serbestçe tayin olunabileceği hükümüne dayanılarak düzenlenen, iki taraflı ticari sözleşme olduğu söylenebilir.

Bankalar Kanununun 37. maddesi hükmü uyarınca ise, mevduat hesaplarına verilecek asgari ve azami faiz oranlarını tespit yetkisi Bakanlar Kurulu'nun 87/11921 sayılı Kararı ile Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına (TCMB) aittir. Bu nedenle bankaların mevduat hesapları için uygulayacakları azami faiz oranları, serbestçe belirleyerek TCMB'na bildirdikleri ve tasarruf sahiplerine ilan ettikleri faiz oranlarını ifade etmektedir.

Belirli mevduat sahiplerine ilan edilen faiz oranının üzerinde bir faiz uygulanması Bankalar Kanununun 37. maddesinin 2. fıkrasında yer alan "..... mevduat sahiplerine, yukarıdaki fıkraya göre alınan ve karar ve tedbirlere aykırı olarak munzam menfaat temin edemezler ve bunlara aykırılığa yol açacak işlemler yapamazlar." hükmüne aykırılık oluşturmaktadır.

Yukarıdaki madde hükmü forward ve döviz swap işlemleri ile mevduat faiz gelirlerinin peçelenmesine neden olarak gösterilmektedir. Yani swap işlemleri; mevduat sahiplerine, TCMB'na bildirilen ve ilan edilen azami faiz oranlarının üzerinde faiz ödeme imkanlarının sunulabilmesini sağlayabilmektedir. Buna bağlı olarak diğer bir neden ise; yüksek tutarlı mevduat kaçışlarının önlenmesi açısından piyasada sunulan yüksek faiz oranlarının net olarak uygulanabilme imkânlarının mevcut olmasıdır.

3.2- Türkiye'de Swap İşlemlerinin Ulaştığı Hacim

Türk Bankacılık sisteminin bilançolarına baktığımızda 2000 yılında 8,4 milyon YTL olan swap sözleşmelerinin toplam büyüklüğü 2006 yılı itibarı ile 16 milyon YTL seviyelerine ulaşmıştır. Bankacılık sistemi kamu sermayeli ve özel sermayeli bankalar olarak ayrıldığında ise, swap işlemlerinin % 85'i özel sermayeli bankalar tarafından gerçekleştirilmektedir¹⁷.

Türkiye'de 2008 yılı Kasım ayı içindeki swap işlemleri aşağıdaki tablodaki gibi olup, Türkiye'de swap işlemlerinin ulaştığı seviye açısından da bilgi vermektedir.

¹⁷ <http://www.tbb.org.tr,2008>

BANKALARIN TÜRK LİRASI KARŞILIĞI SWAP İŞLEM HACİMLERİ

(MİLYON \$)¹⁸

Tarih	Yurtiçi İnterbank ¹	Yurtiçi Müşteriler ²	Yurtdışı Merkez ve Şubeler ³	Yurtdışı Banka, Kuruluş ve Müşteriler ⁴	Toplam
03.11.2008	65	-	2,832	1,624	4,522
04.11.2008	-	10	3,158	1,127	4,295
05.11.2008	12	-	3,494	1,413	4,919
06.11.2008	-	8	3,513	2,137	5,658
07.11.2008	1	-	3,631	1,834	5,466
10.11.2008	-	2	4,337	1,320	5,659
11.11.2008	-	2	1,801	798	2,600
12.11.2008	20	-	3,460	1,395	4,875
13.11.2008	15	-	3,864	1,756	5,635
14.11.2008	80	-	3,787	1,978	5,845
17.11.2008	-	-	3,858	2,329	6,187
18.11.2008	8	-	4,117	1,640	5,764
19.11.2008	60	5	3,987	1,700	5,752
20.11.2008	160	-	3,694	1,949	5,803
21.11.2008	10	6	3,540	1,837	5,393
24.11.2008	52	-	5,042	1,248	6,342
25.11.2008	20	-	3,758	1,160	4,938
26.11.2008	19	2	3,826	1,423	5,270
27.11.2008	-	-	2,391	338	2,729
28.11.2008	154	50	6,383	2,621	9,208
Günlük Ortalama	34	4	3,724	1,581	5,343

* Swap işlemler, yurtiçi bankaların işlem tarihi (sözleşmenin yapıldığı tarih) itibarıyla, Türk lirası karşılığı swap işlemlerini ifade etmektedir.

1 Yurtiçi bankaların birbirleri ile gerçekleştirdikleri Türk lirası karşılığı döviz alım ve satım iş-

lemleri toplamı (işlemler çift taraflı olup, TCMB ile yapılan işlemler de bu grupta yer almaktadır).

2 Yurtiçi bankaların, yurtiçinde yerleşik yetkili müesseseler, kurumsal ve bireysel müşteriler ile gerçekleştirdikleri Türk lirası karşılığı döviz alım ve satım işlemleri toplamı.

¹⁸ <http://www.tcmb.gov.tr/piyasaverileri>

3 Yurtiçi bankaların, yurtdışı merkez ve şubeleri ile gerçekleştirdikleri Türk lirası karşılığı döviz alım ve satım işlemleri toplamı.

4 Yurtiçi bankaların, yurtdışı banka, kuruluş ve müşterilerle gerçekleştirdikleri Türk lirası karşılığı döviz alım ve satım işlemleri toplamı,

3.3- Swap İşlemlerinin Vergisel Açıdan Değerlendirilmesi

İki tarafın varlıklarına veya yükümlülüğüne bağlı olarak nakit akışlarını aralarında takas ettikleri yada değiştirdikleri işlemler olarak özetlenebilecek olan swap işlemleri vergisel yükümlülükler de ortaya çıkarmaktadır. Ancak Türkiye’de konu ile ilgili yasal mevzuat yetersizliği swap işlemlerinin vergi peçelemesi amacıyla kullanılmasına olanak tanımaktadır.

3.3.1- Swap İşlemlerinin Vergi Usul Kanunu Açısından Değerlendirmesi

213 Sayılı Vergi Usul Kanununun 3. maddesinde vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyetinin esas olduğu belirtilmiştir. Swap işlemlerinde, vergilendirme açısından esas alınması gereken gerçek mahiyet, tasarruf sahiplerine döviz tevdiat hesapları için ödenen bir kısım faizin kur farkı adı altında gizlenip gizlenmediğinin belirlenmesidir.

Bankaların “vadeli döviz alım satım genel sözleşmesi” ile vade tarihinde uygulayacağı kuru ilgili gündeki cari kurun oldukça üstünde tespit etmesi ve bu yolla faiz ödemesini kur farkı adı altında gizleme işlemi, vergisel yükümlülükten kurtulmak amacıyla yapılmış muvazaalı bir işlem olarak kabul edilebilir. Vergi peçelemesi olarak

adlandırılabilir bu işlem, mükellef veya vergi sorumlularının özel hukuk biçimlerini ve kurumlarını olağan kullanımları dışında kullanarak, vergi kaybına yol açabilecektir.

3.3.2- Swap İşlemlerinin Gelir ve Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirmesi

Swap sözleşmeleri, makalenin hukuki değerlendirmeler kısmında da açıklandığı üzere, menkul kıymet olarak nitelendirilmeyeceğinden, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 37/5 kapsamında¹⁹, yani kendi nam ve hesabına menkul kıymet alım-satımı ile uğraşanların bu faaliyetlerinden doğan kazançları olarak sayılamayacak ve bu kapsamda ticari kazanç olarak değerlendirilemeyecektir. Ancak bu durum söz konusu kazançların genel hükümler çerçevesinde değerlendirilmesine engel teşkil etmemektedir.

Swap yoluyla elde edilen kazançlar nakdi sermaye (para, döviz) kullanılarak elde edilmektedir. Bunun yanında swap işlemlerinin ticari, zirai ve mesleki faaliyet dışında bireysel bir yatırım olarak da yapılması mümkündür. Bu iki özelliği bakımından menkul sermaye iradı olarak değerlendirilebilir. Çünkü swap işlemlerinden sağlanan gelirin özü itibarı ile faiz ve kar payı olarak nitelendirilmesi ve bu nedenle de menkul sermaye iradı olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Swap işlemlerinden sağlanan gelirlerin kur farkı olarak kabul edilip edilemeyeceği üzerinde tartışma yapılmakta olup, mevduat sahiplerinin swap işlemlerinden sağladıkları gelirlerin mevduatta aynen faizin sağladığı gibi bir artışa neden olduğu ancak bu farkın, faiz olarak nitelendirilememesi nedeniyle 193 sayılı Gelir Vergi-

¹⁹ Kendi nam ve hesaplarına menkul kıymet alım-satımı ile devamlı olarak uğraşanların bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar

si Kanununun 94/8. maddesi²⁰ uyarınca stopaja tabi tutulamadığı noktasındadır.

Kurumlar vergisi mükellefleri tarafından swap işlemlerinden sağlanan kazançlar herhangi bir sınırlama olmaksızın ve herhangi bir vergi kolaylığı bulunmaksızın kurum kazancına dahil edilecek vergilendirilmesi gerekmektedir. Bu işlemlerin muvazaalı işlemler olarak yapılması durumunda (örneğin vadeli döviz kurları muvazaaya açık bir şekilde belirlenmesi durumunda) 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 12. maddesinde düzenlenen Örtülü Sermayeye ilişkin hükümlerin uygulanması gerekir.

3.3.3- Swap İşlemlerinin Katma Değer Vergisi Kanunu Açısından Değerlendirmesi

3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun 17/4-g maddesi gereğince külçe altın, döviz,

para, hisse senedi ve tahvil teslimleri KDV'nden istisna edilmiş olduklarından bu ürünlerin finansal türev ürünlere bağlı teslimleri de KDV'nden istisnadır.

3.3.4- Swap İşlemlerinin Damga Vergisi Kanunu Açısından Değerlendirmesi

Swap işlemleri de yazılı bir sözleşme ile gerçekleştirilmektedir. Taraflar taahhütlerini aralarındaki bu sözleşme hükümlerine tabi olarak yerine getirirler. Bu sözleşmeler belli bir para içerdiğinden ve damga vergisine tabi olacağı da açıktır.

3.3.5- Swap İşlemlerinin BSMV Karşısındaki Durumu

6802 sayılı Gider Vergileri Kanununun müstesna işlemlerini düzenleyen 29. maddesine göre, arbitraj işlemlerinin BSMV'nden istisna oldu-

²⁰ Mevduat faizlerinden;

a) Döviz tevdiat hesaplarına yürütülen faizlerden ve özel finans kurumlarınca döviz katılma hesaplarına ödenen kar paylarından;

aa) 1 yıla (özel finans kurumlarında 360 güne) kadar vadeli hesaplarda % 24,

ab) 1 yıl (özel finans kurumlarında 360 gün) ve daha uzun vadeli hesaplarda % 18,

b) Nama yazılı mevduat hesaplarına yürütülen faizlerden,

ba) Vadesiz ve ihbarlı hesaplarda % 18

bb) 3 aya kadar (3 ay dahil) vadeli hesaplarda% 18,

bc) 6 aya kadar (6 ay dahil) vadeli hesaplarda% 16,

bd) 1 yıla kadar vadeli hesaplarda% 12,

be) 1 yıl ve daha uzun vadeli hesaplarda % 7,

c) Hamiline yazılı mevduat hesaplarına yürütülen faizlerden,

ca) Vadesiz ve ihbarlı hesaplarda % 18

cb) 3 aya kadar (3 ay dahil) vadeli hesaplarda% 18,

cc) 6 aya kadar (6 ay dahil) vadeli hesaplarda% 16,

cd) 1 yıla kadar vadeli hesaplarda % 12,

ce) 1 yıl ve daha uzun vadeli hesaplarda % 7,

d) Diğerlerinden;

da) Bankalar ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan aracı kurumlar arasındaki borsa para piyasasında değerlendirilen paralara ödenen faizler için % 18,

db) (da) alt bendi dışında kalanlar için % 0,

ğuna dair bir hüküm yer almakla birlikte ne bu kanunda ne de vergi mevzuatında arbitraj işlemleri tanımlanmış değildir²¹.

Ayrıca, mezkur kanunun istisnaları düzenleyen 29. maddesine 4008 sayılı Kanunun 35'inci maddesi ile "o" ve "p" bentleri eklenmiştir. Bu bentlere göre ise, "bankaların, yetkili müesseselerin, özel finans kuruluşlarının ve PTT'nin Türk Lirası Kıymetini Koruma Hakkındaki Kararlar ve bu kararlara dayanılarak çıkarılan tebliğlere göre Merkez Bankasına yapacakları zorunlu, döviz ve efektif devirler ile arbitraj muameleleri ve bu muameleler sonucu lehe alınan paraların BSMV'den istisna edilmiştir.

Swap sözleşmeler bankalar tarafından bir arbitraj muamelesi olarak kabul edilmekte ve bu işlemler sonucunda lehe kalan paralar üzerinden BSMV beyan edilip ödenmemektedir. Bankalar söz konusu döviz teslimlerini de % 01 oranındaki BSMV'ne tabi tutmamaktadırlar. Ancak makalenin tamamında da açıklanmaya çalışıldığı üzere swap işlemi yalnızca bir arbitraj işlemi olmayıp, ayrı piyasalar arasında yapılmamakta ve en önemlisi bu işlemler belli bir vadeyi içermekte ve belirli bir faiz geliri meydana getirmektedir.

Maliye Bakanlığı'nın bu konuda Bankalar Birliği'ne vermiş olduğu muktezada, yalnızca döviz swapı işlemlerinde, bir tarafın ihtiyacı olan döviz karşı taraftan alması karşılığında buna tekabül eden başka bir dövizin verilmesi, başlangıçta belirtilen kurdan vade tarihinde tekrar dövizlerin

değişimi şeklinde cereyan eden bir arbitraj işlemi olduğunu, bu nedenle gerek başlangıçta ve vadede meydana gelen iki ayrı arbitraj işleminin, gerekse arbitraj işlemleri sonucu dövizler arasındaki kur farkından lehe kalan paraların banka ve sigorta muameleleri vergisinden istisna olduğu belirtilmiştir.

3.4- Swap İşlemlerinin Muhasebe Uygulamaları Açısından Değerlendirmesi

Bir menkul kıymet niteliği bulunmayan bu sözleşmelerde kar veya zarar ancak işlemlerin realize edildiği vade tarihinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle dönem sonlarında swap sözleşmelerinin herhangi bir şekilde değerlemeye tabi tutulması söz konusu olmamaktadır.

Swap işlemleri muhasebe uygulamaları açısından nazım hesaplarda izlenmesi gereken bilanço dışı işlemlerdir. İşlemlerin realize edilmesi sonucunda ortaya çıkacak kur farkı gelir-giderleri ile faiz gelir ve giderlerinin nasıl değerlendirileceği tartışma yaratmaktadır. Ülkemizde henüz risk yönetim muhasebesinin bulunmaması sebebiyle spekülasyon işlemleri ile hedging²² amaçlı işlemlerin birbirinden ayrılması söz konusu olmaktadır. Aynı zamanda Türkiye'de mevcut vergi kanunları da böyle bir ayrıma dayalı farklı vergileme rejimine imkân vermemektedir.

Uygulama Açısından Örnek

Fransız Callion ve Garanti A.Ş. firmaları 10 milyon \$ tutarında 5 yıl vade ile borçlanmak

²¹ 6802 sayılı Gider Vergileri Kanun Madde 29: Aşağıda yazılı muameleler dolayısıyla alınan paralar banka ve sigorta muameleleri vergisinden müstesnadır:

.....

p) Arbitraj muameleleri ve bu muameleler sonucu lehe alınan paralar,

²² Hedge: Dövizli işlem yapanların kur riskini karşılamak için vadeli piyasalarda yaptığı işlemlerdir. Döviz ile mal satacak ve alacak olanlar çoğunlukla Hedging'e başvururlar. Burada işleme başvurmadaki mantık gelecekte döviz kurlarında kişilerin beklediği değişimlerden olumsuz etkilenmemeleri ya da olumlu etkilenmeleridir.

istemektedirler. Kendilerine sunulan faiz oranları ise;

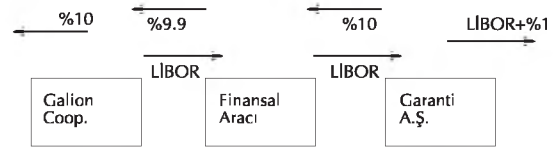
	Sabit Faiz Oranı	Dalgali Faiz Oranı
Gallion Coop.	%10	6 aylık Libor + %0,3
Garanti A.Ş.	%11,2	6 aylık Libor + %1

Garanti A.Ş. sabit faiz oranı ile borçlanmak isterken, Gallion Coop'a 6 aylık LIBOR'a bağlı dalgali faiz oranından borçlanmak istemektedir. Tablodan da anlaşıldığı gibi Gallion Coop'un kredi değeri, Garanti A.Ş.'nin kredi değerinden daha yüksektir. Çünkü Garanti A.Ş., Gallion Coop.ne göre hem sabit faizde hem dalgali faizde daha yüksek oranda ödeme yaptığı görülmektedir.

Swap piyasası açısından durum incelendiğinde, Gallion Coop. ve Garanti A.Ş. şirketlerine sunulan sabit faiz oranları arasındaki fark, dalgali faiz oranları arasındaki farktan daha yüksektir. Sabit faiz oranlarının söz konusu olduğu durumda, Garanti A.Ş.'nin, Gallion Coop.ne göre %1.20 daha fazla faiz ödemesi gerekirken, bu oran dalgali faizlerde yalnızca %0.70 olmaktadır. Bu durumda Garanti A.Ş. dalgali faiz oranı piyasasında bir üstünlüğe sahipken, Gallion Coop. de sabit faiz oranı piyasasında daha üstün durumdadır. Bu da kârlı bir swap işlemine girişilmesine olanak sağlamaktadır.

Gallion Coop. yıllık %10 sabit faiz oranı üzerinden, Garanti A.Ş.'de yıllık LIBOR + %1.00 dalgali faiz oranı üzerinden borçlanır. Daha sonra taraflar, Gallion Coop.'nin dalgali faizle, Garanti A.Ş.'nin de sabit faizle borçlanmasına olanak sağlayan swap anlaşmasını yaparlar. Uygulamada genellikle şirketler, swap anlaşması için doğrudan birbirlerine başvurmazlar. Bunun yerine bir finansal aracı, örneğin bir banka, ile bağlantı

kurularlar. Finansal aracı ile Gallion Coop. ve Garanti A.Ş. firmaları dikkate alındığında, durum aşağıdaki gibi gösterilebilir.

Gallion Coop.'nin faiz ödemelerinde üç aşama görülmektedir :

1. Kendisine borç veren kuruluşa yıllık %10 faiz öder.
2. Finansal aracından yıllık %9.9 oranında faiz alır.
3. Finansal aracıya LIBOR öder.

Bu aşamaların sonucunda Gallion Coop.'un toplam faiz ödemesi LIBOR + %0.10'dır. Eğer Gallion Coop. işletmesi swap işlemine girmeyip doğrudan piyasadaki dalgali faiz oranı ile borçlanmış olsaydı LIBOR + %0.30 oranında faiz ödeyecekti. Bu durumda, swap işlemine girmekle %0.20 oranında [(LIBOR + %0.30) - (LIBOR + %0.10)] faiz tasarrufu sağlamıştır.

Garanti A.Ş.'nin de faiz ödemelerinde üç aşama söz konusudur :

1. Kendisine borç veren kuruluşa LIBOR + %1 faiz öder.
2. Finansal aracından LIBOR alır.
3. Finansal aracıya yıllık %10 faiz öder.

Bu aşamaların sonucunda Garanti A.Ş.'nin toplam faiz ödemesi yıllık %11'dir. Bu tutar da Gallion Coop.'nin doğrudan piyasadaki sabit faizle borçlanması sonucunda ödeyeceği faiz tutarından (%11.20), %0.20 kadar daha azdır (%11.20 - %11).

Finansal aracının kazancı ise yıllık %0.10'dur (%10.0 - %9.9). Finansal aracı, kendisine ödenen dalgalı faiz kadar, dalgalı faiz ödemesinde bulunur. Buna karşılık kendisine ödenen sabit faiz oranı (%10), kendisinin ödediğinden (%9.9) daha yüksektir. Aradaki fark da finansal aracının kazancını oluşturmaktadır. Bunun sonucunda bütün tarafların toplam kazancı yıllık %0.50 olmaktadır (%0.20 + %0.20 + %0.10).

Burada önemli olan nokta, finansal aracının Galion Coop. ve Garanti A.Ş. ile ayrı ayrı anlaşma yaptığıdır. Eğer taraflardan biri ödeme güçlüğü içine düşerse, anlaşma gereğince finansal aracı sorumluluğu yüklenecektir. Galion Coop. ve Garanti A.Ş. şirketleri birbirlerini tanımayabilirler, finansal aracının kiminle swap işlemini gerçekleştirdiği konusu üzerinde dahi durmayabilirler.

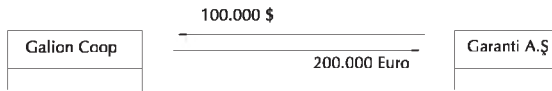
Muhasebe İşlemleri ile İlgili Örnek

Fransa'da faaliyet gösteren Galion Coop. şirketi %9 faizle 200.000 Euro, Türkiye'de faaliyet gösteren Garanti A.Ş. de %LIBOR + 1 (%8) faiz oranıyla 100.000 \$ borçlanmış ve bu firmalar borç kaynaklı bu paraları karşılıklı döviz ihtiyaçları göz önünde bulundurularak swap işlemine tabi tutmuşlardır.

Sözleşmenin yapıldığı ve sona erdiği tarihte \$ - Euro paritesi 1 Euro = 2 \$'tir.

Yukarıdaki verilere göre işleyiş aşağıdaki gibi gerçekleşecektir.

a) Farklı Paralı Alacakların Değiştirilmesi ve Vadesinde Tahsil Edilerek İstenilen Paraya Ulaşılması (1.Swap)

b) Faiz Ödemeleri (Euro faiz oranı %9)

c) Anaparaların Vade Sonunda Karşılıklı Olarak İade Edilmesi

Garanti A.Ş.'nin Yapacağı Muhasebe İşlemleri

1	_____ / _____
926 Swaptan Borçlular	200.000
927 Swaptan Alacaklılar	200.000
Sözleşmenin yapılması (100.000 \$ x 2 Euro)	
2	_____ / _____
100 Kasa	200.000
Euro	
100 Kasa	200.000
\$	
Anaparaların değiştirilmesi	
3	_____ / _____
780 Finansman Giderleri	18.000
100 Kasa	18.000
Galion Coop.'a ödenen faiz (Euro)	
_____ / _____	
4	_____ / _____
100 Kasa	8.000
642 Faiz Gelirleri	8.000
Galion Coop'tan sağlanan faiz gelirleri (\$)	
5	_____ / _____
100 Kasa	200.000
\$	
100 Kasa	200.000
Euro	
Anaparaların iadesi	
6	_____ / _____
927 Swaptan Alacaklar	200.000
926 Swaptan Borçlar	
Sözleşmenin Sona Ermesi	
_____ / _____	

Muhasebe işlemleri bu şekilde değerlendirilecektir.

4- SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Globalleşme ile birlikte gelişen alternatif finansman tekniklerinden biri olan swap, özellikle 1960'lı yılların sonundan itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Başlangıçta farklı kredibilitelere sahip işletmelerin kendi çıkarları doğrultusunda faiz avantajı sağlamak amacıyla geliştirmiş oldukları swap işlemleri bugün, farklı alanlarda (mal swapları, menkul kıymet swapları, döviz swapları gibi) riskten korunmak, aktif-pasif yönetiminde etkinlik sağlamak gibi pek çok nedenle kullanılmaktadır.

Swap işlemleri bilanço dışı işlemler olup, her ne kadar riskten kaçınma araçları olarak kullanılsa da, belirli bir risklilik düzeyini bünyelerinde barındırmaktadırlar. Bu işlemlerde risk, riskten daha az kaçınana devredilmekte, sağlanan avantajı ise riskten kaçınma derecesi belirlemektedir.

Ülkemizde 1980'li yılların sonundan itibaren, ağırlıklı olarak bankalar tarafından fon maliyetlerini azaltmak ve aktif-pasif yönetiminde etkinlik sağlamak amacıyla kullanılmaya başlayan swap işlemleri, konu ile ilgili yeterli yasal mevzuat olmaksızın gerçekleştirilmektedir. Yasal mevzuattan yoksun olarak yapılan swap işlemleri vergi peçelemesine de neden olmakta ve önemli düzeylerde vergi kayıplarına yol açabilmektedir. Dünyada bu işlemler dış ticaret hacminin ve bankacılık sektörünün gelişmesi için etkin bir şekilde kullanılırken, ülkemizde en önemli kullanım amacının vergiden kaçınma yada vergi peçelemesi olması, swap işlemlerinin amacından çok farklı nedenlerle kullanıldığını ortaya koymaktadır. Türk Vergi Hukuku içerisinde açıkça tanımlanmamış olan bu işlemlerin etkin bir şekilde vergilendirilmesi ancak vergi kanunlarında yapılacak özel düzenlemeler ile gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- 35 Seri No'lu Genel Tebliğ .
193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu
213 Sayılı Vergi Usul Kanunu
488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu
3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu
5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu
6802 Sayılı Gider Vergileri Kanunu
Arman KIRIM: "Döviz ve Faiz Swapları", Bankacılık Dergisi, Temmuz, 1991
ANGIN, Erdinç: 'Türev Piyasaları: Future, Forward, Swap ve Opsiyon İşlemleri, 1998 Vergi Dünyası, Temmuz, Sayı:203, sayfa 45-55
BAL, Harun. 2001, **Uluslararası Finansman Dış Borç Yönetimi ve Türkiye**, TBB, İst.
Beyanname Düzenleme Kılavuzu, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2007
CERAN, Nisangal "Yeni Finansman Teknikleri ve Ödemeler Dengesi", Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, Sayı: 8, Nisan 1991/2, Ankara.
Ceylan, Ali. 1995, **Finansal Teknikler**, Ekin Kitaplar, Bursa.
Chambers, Nurgül, (1998), **Türev Piyasalar**, Avcıol Basım, İstanbul
Dülger, Fikret ve Yıldırım ÖNAL, (1992), "**Faiz ve Döviz Swapları Uygulanması**", Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, Sayı:12/1, Mart
Gelir Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık, Nisan 2007,
İleri Düzey SPK Lisanslama Sınavlarına Hazırlık, Gazi Kitabevi, Ankara, 4.Baskı, 2007
Katma Değer Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık, Nisan 2007
Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık, Nisan 2007
MAÇ, Mehmet, KDV Uygulaması, 4. Baskı, Denet Yayıncılık, Kasım 1998
Norman, Leyla, (1998), "Finansal Risk Yönetimi İçerisinde Swap, Finansal Niteliği, Muhase-

beleştirilmesi ve Türkiye Uygulaması”, G.Ü. Sos. Bil. Enst., YLTezi, Ankara.

Mengütürk, Muhsin, (1995), **International Finance**, Literatür Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul,

Örten, Remzi ve İpek Örten, (2001), **Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları**, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

VARLIK,Levent. “Swap”, Para ve Sermaye dergisi, Ekim, 1986.

TENKER, Nejat ve SEVİLENGÜL Orhan, ‘Özellik Gösteren İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi’ Bankacılar, 2004 Ocak sayfa: 29-38

Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık, Nisan 2007

<http://www.tbb.org.tr>.

<http://www.tcmb.gov.tr>.

<http://www.bddk.gov.tr>.